

प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम - २०१२

भाषा भाग - २

इयत्ता ५ वी ते ८ वी

विषय : मराठी (संयुक्त)

प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम - २०१२

भाषा भाग - २

इयत्ता ५ वी ते ८ वी

विषय : मराठी (संयुक्त)

अनुक्रमणिका

क्र.	पृष्ठ क्र.
१. प्रास्ताविक	१०१
२. इयत्तांनुसार उद्दिष्टे व पाठ्यक्रम	
२.१ पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे - इ. ५ वी	१०२
२.२ पाठ्यक्रम - इ. ५ वी	१०३
२.३ पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे - इ. ६ वी	१०५
२.४ पाठ्यक्रम - इ. ६ वी	१०६
२.५ पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे - इ. ७ वी	१०८
२.६ पाठ्यक्रम - इ. ७ वी	१०९
२.७ पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे - इ. ८ वी	११३
२.८ पाठ्यक्रम - इ. ८ वी	११४
परिशिष्ट 'अ' उद्दिष्टांचा तौलनिक तक्ता	११८
परिशिष्ट 'ब' - दृष्टिक्षेपात संबोधांची मांडणी	१२०

प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम २०१२

इयत्ता - ५ वी ते ८ वी

विषय - मराठी (संयुक्त)

१. प्रास्ताविक :

सन २००९ साली महाराष्ट्र राज्य शासनाने राज्यातील सर्व अमराठी माध्यमांच्या शाळांमध्ये इयत्ता पहिली ते चौथीपर्यंत मराठी विषय अनिवार्य केला. त्यामुळे अशा शाळांमधील विद्यार्थ्यांना दोन पर्याय उपलब्ध झाले- एक म्हणजे मराठी (द्वितीय भाषा) इयत्ता पाचवी ते आठवी चालू ठेवायचे आणि दोन - पाचवी ते आठवीमध्ये अन्य भाषेसमवेत मराठी संयुक्त भाषा म्हणून घ्यायची.

द्वितीय भाषेचा विचार करताना प्रास्ताविकात आपण काही मार्गदर्शक आणि त्यांच्या संदर्भातील घ्यावे लागलेले निर्णय याबद्दल माहिती घेतली. त्यातील इ. १ ते ४ थी चा अभ्यासक्रम पूर्ण करून आलेले काही विद्यार्थी आणखी एका भाषेबरोबरच मराठीचाही अभ्यास करणार आहेत. त्यामुळे द्वितीय भाषेच्या पाठ्यक्रमापेक्षा पुढे दिलेले पाठ्यक्रम, त्यांची उद्दिष्टे, अध्ययनानुभव आणि मूल्यमापनादी वेगळे राहणार आहेत. आपल्या ते लक्षात येतील. त्याला अधिक स्पष्टता यावी म्हणून आपण त्यांचा तुलनात्मक अभ्यास करावा. त्यातून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यात सुविधा निर्माण होतील, अशी खात्री वाटते.

२.१ इयत्ता पाचवी - पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे

उद्दिष्टे - विद्यार्थ्यांना खालील उद्दिष्टे साध्य करण्यास मदत व्हावी म्हणून चेतक आणि पोषक वातावरण तयार करणे-

१. घरातील व परिसरातील अनुभव वर्गासमोर कथन करणे.
२. वर्गमित्रांचे रीतिरिवाज, अनुभव, भावभावना समजून घेणे.
३. चित्रमालिकेचे स्वतःच्या शब्दांत वर्णन करणे.
४. शब्दकोडी आणि विनोद वाचणे आणि आपल्या मित्रांना सांगणे.
५. पाठ्यपुस्तक आणि इतर वाचनसाहित्य आनंदाने वाचणे.
६. एका मिनिटाला सुमारे ३० शब्द या गतीने समजून मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.
७. आवडलेल्या कथांचे आणि कवितांचे वर्गात प्रकटवाचन करणे.
८. परिचित शब्दांचे आणि वाक्यांचे अनुलेखन करणे.
९. आवडलेल्या कथा, कविता यांचे सादरीकरण करणे.
१०. सुमारे ८०० श्रवणशब्दसंपत्ती, सुमारे ३५० भाषणशब्दसंपत्ती आणि सुमारे ९० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.

२.२ इयत्ता ५ वी - पाठ्यक्रम

अध्ययन क्षेत्र - वर्ग, शाळा आणि समाज येथील भाषिक आंतरक्रिया

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधोत्पत्ती	भावोत्पत्ती	कौशल्योत्पत्ती	
अनुभव-कथन	विद्यार्थ्यांना आपापल्या गटांत घरातील सण, समारंभ, विशेष कार्यक्रम इ. प्रसंगी स्वतः घेतलेल्या सहभागाबद्दल गप्पा मारण्यास सांगणे.	घरातील विविध प्रसंगी आपण पार पाडलेल्या जबाबदाऱ्यासंबंधी गटांत गप्पा मारणे.	पार पाडलेल्या कामगिरीचा अभिमान वाटतो.	शाळतील समारंभात संघी मिळाल्यास सहभाग घेतात.	निरीक्षण व नोंद	
वर्णन	वर्गात चित्रमालिका लावून आळीपाळीने वर्णन करण्यास सांगणे.	सूचनेनुसार आपल्यावर पाळी आल्यानंतर त्या भागाचे वर्णन करणे.	योग्य वर्णन झाल्याचे समाधान वाटते.	चित्रमालिका वर्णनात सहभाग घेतात.	तोंडी चाचणी (वर्णन)	
शब्दकोडी	चित्र-शब्दकोडी सोडविण्यास देणे.	शब्दकोडे सोडविणे.	सहभागाचा आनंद घेतात.	शब्दकोडी सोडवितात.	लेखी चाचणी (शब्दकोडी)	

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील सभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
विनोद	ऐकलेले वा वाचलेले विनोद सांगण्याचा उपक्रम घेणे.	विनोद कथनाच्या उपक्रमात सहभाग घेणे.	ऐकलेले अथवा वाचलेले विनोद आठवतात.	सहभागाचा आनंद घेतात.	विनोद सांगतात.	तोंडी चाचणी (विनोद कथन)
प्रकटवाचन	वाचलेल्या कथांचे व कवितांचे प्रकटवाचन करण्यास सांगणे.	प्रकटवाचनाच्या उपक्रमात सहभाग घेणे.	-	सहभागाचा आनंद घेतात.	प्रकटवाचन करतात.	तोंडी चाचणी (प्रकटवाचन)
लेखन	परिचित वाचनसाहित्यातील शब्दांचे, वाक्यांचे अनुलेखन करण्यास सांगणे.	अनुलेखन करणे.	-	सहभागाचा आनंद घेतात.	परिचित शब्दांचे, वाक्यांचे अनुलेखन करतात.	लेखी चाचणी (अनुलेखन)

२.३ इयत्ता सहावी-पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे

उद्दिष्टे - विद्यार्थ्यांना खालील उद्दिष्टे साध्य करण्यास मदत व्हावी म्हणून चेतक आणि पोषक वातावरण तयार करणे-

१. गाणी, कविता समूहात तालासुरांत म्हणणे.
२. सलग सूचना ऐकून त्यानुसार कृती करणे.
३. कथा, कविता आनंदाने वाचणे आणि आवडलेल्या कथा, कविता मित्रांना वाचून दाखविणे.
४. कथा, कवितांमधील व्यक्तिरेखांच्या भावभावना समजणे.
५. अचूक अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे.
६. एका मिनिटाला सुमारे ३० शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.
७. वर्षअखेरीला सुमारे ९०० श्रवणशब्दसंपत्ती, ४०० भाषणशब्दसंपत्ती आणि १०० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.
८. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना आणि विचार तोंडी स्वरूपात प्रकट करणे.

२.४ इयत्ता ६ वी - पाठ्यक्रम

अध्ययन क्षेत्र - वर्ग, शाळा आणि समाज येथील भाषिक आंतरक्रिया

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
गाणी	विविध प्रकारची गाणी तालासुरांत म्हणण्याचा सराव घेणे.	मार्गदर्शनानुसार गाणी तालासुरांत म्हणणे.	सुरांत, तालांत कसे गातात ते कळते.	आनंद होतो.	ताला-सुरांत गाणी गातात.	तोंडी चावणी (गीत गायन)
सूचना	शारीरिक शिक्षण, कार्यानुभव या विषयांसाठी मराठी सूचना तयार करणे. त्यांच्या मदतीने प्रात्यक्षिक दाखवून संबंधित कृती करवून घेणे.	लक्षपूर्वक निरीक्षण करणे, सूचना ऐकणे आणि गटात त्या कृती करणे.	सलग सूचनांमुळे उपकृतीचा क्रम लक्षात येतो.	सूचनांप्रमाणे कृती केल्याचे समाधान मिळते.	घरातील व्यक्तींना वर्गातील कृतीचे वर्णन करून सांगतात.	-

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभाकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतीची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतीची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
वाचन	वाचनसाहित्य उपलब्ध करून देणे.	आवडीच्या पुस्तकांचे वाचन करणे.	कथा, कवितांचे तपशील लक्षात येतात.	आनंद मिळतो.	आवडीच्या पुस्तकांचे वाचन करतात.	निरीक्षण व नोंद
मूकवाचन	समजपूर्वक, गतीने मूकवाचन करण्याचा सराव देणे.	समजपूर्वक, गतीने वाचन करण्याचा सराव करणे.	गतीने वाचन करताना अर्थ लक्षात घेऊन वाचायचे असते याचा बोध होतो.	समाधान मिळते.	समजपूर्वक, गतीने वाचन करतात. वाचलेल्या मजकुरावर विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहितात.	लेखी चाचणी (प्रश्नोत्तरे)
अनुलेखन, श्रुतलेखन	अपरिचित शब्दांचे, वाक्यांचे अनुलेखन, श्रुतलेखन करवून घेणे.	सूचनेनुसार अनुलेखन, श्रुतलेखन करणे.	शब्दांचे आकारविशेष लक्षात येतात.	योग्य लेखन केल्याचे समाधान मिळते.	अपरिचित शब्दांचे श्रुतलेखन करतात.	लेखी चाचणी (श्रुतलेखन)
कल्पनाकथन, भावनाकथन, विचारकथन	गटातील मित्रांजवळ आपल्या कल्पना, भावना, विचार व्यक्त करण्याची संधी देणे.	मित्रांशी गप्पा मारताना आपल्या कल्पना, भावना व विचार व्यक्त करणे.	आवडत्या व्यक्तींशी बोलताना येणारा मोकळेपणा जाणवतो.	समाधान मिळते.	वर्गित आपले विचार, कल्पना व्यक्त करतात.	तोंडी चाचणी (भाषण)

२.५ इयत्ता सातवी - पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे

उद्दिष्टे - विद्यार्थ्यांना खालील उद्दिष्टे साध्य करण्यास मदत व्हावी म्हणून चेतक आणि पोषक वातावरण तयार करणे-

१. सलग सूचना ऐकून त्यानुसार कृती करणे.
२. कथा, कवितांचे आनंद घेत वाचन करणे आणि आवडलेल्या कथांचे आणि कवितांचे वर्गात उचित आरोह-अवरोहासह प्रकटवाचन करणे.
३. आवडलेली कथा, विनोद, कविता यासंबंधी गटात गप्पा मारणे.
४. प्रकटवाचनातील समान अक्षरांच्या अथवा शब्दांच्या आवृत्तीमुळे येणारी मजा मित्रांबरोबर अनुभवणे.
५. वाक्यातील नामे आणि क्रियापदे ओळखणे.
६. विरामचिन्हांसह अचूक अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे.
७. एका मिनिटाला सुमारे ३५ शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.
८. वर्षअखेरीला सुमारे १००० श्रवणशब्दसंपत्ती, ४५० भाषणशब्दसंपत्ती आणि ११० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.
९. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना आणि विचार तोंडी व अल्प प्रमाणात लेखी प्रकट करणे.
१०. साहित्यातील वर्णन केलेल्या समस्या समजणे.

२.६ इयत्ता ७ वी - पाठ्यक्रम

अध्ययन क्षेत्र - वर्ग, शाळा आणि समाज येथील भाषिक आंतरक्रिया

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधदात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
वाचनसाहित्य	पाठ्येतर वाचनसाहित्य उपलब्ध करून देणे.	साहित्याचे वाचन करणे.	साहित्यातील विविध प्रकारांचा परिचय होतो.	आनंद मिळतो.	आवडीचे साहित्य मिळवून वाचतात.	निरीक्षण व नोंद
प्रकटवाचन, आरोह-अवरोह	आवडलेल्या वाचनसाहित्यातील भागाचे प्रकटवाचन करवून घेणे.	आवडलेल्या वाचनसाहित्याचे आरोह-अवरोहासह प्रकटवाचन करणे.	अर्थ समजून वाचल्यावर वाचन चांगले होते हे कळते.	योग्य प्रकारे वाचन केल्याचे समाधान मिळते.	आरोह-अवरोहासह प्रकटवाचन करतात.	तोंडी चाचणी (प्रकटवाचन)
प्रकटीकरण	विद्यार्थ्यांना मित्रांशी गप्पा मारताना आपले विचार, कल्पना, भावना प्रकट करण्याची संधी देणे.	मित्रांशी गप्पा मारताना आपले विचार, कल्पना, भावना प्रकट करणे.		मोकळेपणाने आपले विचार, कल्पना, भावना व्यक्त केल्याचे समाधान मिळते.	दिलेल्या विषयावरील आपली कल्पना लेखी स्वरूपात प्रकट करतात.	लेखी चाचणी (कल्पना-लेखन)

अध्ययन क्षेत्र - भाषेच्या नियम व्यवस्थेचा परिचय

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधोत्पत्ती	भावोत्पत्ती	कौशल्योत्पत्ती	
नाम	फलाकार वस्तू, प्राणी, व्यक्ती, ठिकाणे, गुण असे रकाने पाडून खेळाच्या सूचना देणे. प्राणी, व्यक्ती, गुण, ठिकाणे यांच्या नावांना नामे म्हणतात, असे सांगणे.	गटांमधील स्पर्धेत सहभागी होणे. शिक्षिकेने खूण करताच आपल्या वाट्याला आलेल्या रकान्यात लिहिण्यासाठी नावे सांगणे. वेळ संपण्याची खूण होताच थांबणे.	संबंधित रकान्यातील जास्तीत जास्त नावे आठवतात.	खेळाची गंमत घेतात.	दिलेल्या वाक्यातील नामे ओळखतात व लिहितात.	लेखी चाचणी (शब्दलेखन)
क्रियापदे	क्रियापदे असलेले शब्दसमूह (वाक्ये) आणि क्रियापदे नसलेले शब्दसमूह वाचून घेणे. कोणत्या शब्दसमूहांचा अर्थ कळतो आणि कोणत्या शब्दसमूहांचा अर्थ कळत नाही ते ओळखून घेणे. हा फरक कशामुळे पडला ते विचारणे.	दोन्ही गटांतील शब्दसमूहांचे निरीक्षण करणे. फरक पडण्याची कारणे शोधणे. कारणांच्या साहाय्याने क्रियापदाचे वाक्यातील कार्य सांगणे.	तर्काच्या साहाय्याने कारणे शोधतात.	-	वाक्यांतील क्रियापदाचे कार्य सांगतात.	तोंडी चाचणी

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोध्यात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
विरामचिन्ह- पूर्णविराम, स्वल्पविराम व प्रश्नचिन्ह	पूर्णविराम, स्वल्पविराम आणि प्रश्नचिन्ह असलेला उतारा पाहण्यास सांगून स्वतः वाचून दाखवावयाच्या वेळी लक्ष देण्यास सांगणे. कोणत्या ठिकाणी आपण जास्त वेळ शांबलो, कोणत्या ठिकाणी कमी वेळ शांबलो आणि कोणत्या ठिकाणी प्रश्न विचारल्यासारखे वाचले, ते विचारून घेणे. मिळालेल्या उत्तरांच्या साहाय्याने विरामचिन्हांचा वाचनातील संबंध स्पष्ट करणे.	शिक्षक-शिक्षिका वाचून दाखवीत असताना उताऱ्याचे निरीक्षण करणे. आपापली निरीक्षणे सांगणे.	विशिष्ट विरामचिन्हांनी सुचविलेला अर्थ समजतात.	नव्या ज्ञानाचा आनंद होतो.	विरामचिन्हांचा विचार करून प्रकटवाचन करतात.	तोंडी चाचणी (प्रकटवाचन)

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोध्यात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
शब्दसंग्रह	वाचन करताना अथवा भाषण ऐकताना आलेल्या नव्या शब्दांचे संदर्भाने कळलेले अर्थ लिहून ठेवण्यास सांगणे.	नवे शब्द अर्थासह लिहून 'आमचा शब्दसंग्रह' यात समाविष्ट करण्यासाठी संबंधित वर्गमित्राकडे देणे. आपल्या भाषेतील पर्यायी शब्द लिहिणे.	शब्दाचा अर्थ संदर्भाने कळतो, हे लक्षात येते.	दोन्ही भाषांमध्ये आपलेपणाचा भाव निर्माण होतो.	शब्दसंग्रह विकसित करण्याच्या उपक्रमात सहभागी होतात.	निरीक्षण व नोंद (उपक्रमातील सहभाग)

२.७ इयत्ता आठवी - पाठ्यक्रमाची उद्दिष्टे

उद्दिष्टे - विद्यार्थ्यांना खालील उद्दिष्टे साध्य करण्यास मदत व्हावी म्हणून चेतक आणि पोषक वातावरण तयार करणे-

१. सार्वजनिक ठिकाणी दिलेल्या श्राव्य व लिखित सूचना आणि संदेश समजणे.
२. पाठ्य व पुरवणी वाचनसाहित्यातील कथांमधील आणि नाटकांतील घटनांचा क्रम व त्यामागील कारणे सांगणे.
३. सामाजिक समस्यांबद्दल अन्य व्यक्तींशी चर्चा करणे.
४. गाणी व कवितांमधील आशय आणि कवीने केलेल्या कल्पना सांगणे.
५. अचूक, स्पष्ट शब्दोच्चार तसेच विरामचिन्हे लक्षात घेऊन प्रकटवाचन करणे.
६. आवडलेली कथा, कविता, विनोद सादर करणे.
७. परिचित मजकुराचे अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे.
८. परिचित विषयावर मुद्देसूद व सुसंगत भाषण करणे.
९. वाक्यातील सर्वनामे आणि विशेषणे ओळखणे.
१०. एका मिनिटाला सुमारे ३५ शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.
११. वर्षअखेरीला सुमारे ११०० श्रवणशब्दसंपत्ती, ५०० भाषणशब्दसंपत्ती आणि १२० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.
१२. स्वतःच्या अनुभवांचे पाच-सहा वाक्यांत लेखी वर्णन करणे.

२.८ इयत्ता ८ वी - पाठ्यक्रम

अध्ययन क्षेत्र - वर्ग, शाळा आणि समाज येथील भाषिक आंतरक्रिया

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधत्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
श्राव्य व लिखित सूचना	विद्यार्थ्यांना रेल्वे स्थानक, बसस्थानक, सार्वजनिक बागा इ. ठिकाणी जाऊन तेथे ऐकू येणाऱ्या अथवा वाचावयास मिळणाऱ्या सूचनांचे नमुने अनुभवण्यास सांगणे.	शिक्षकांनी सांगितलेल्या सूचनांसंबंधी चर्चेत सहभागी होणे. त्यांचा आशय, हेतू व शब्दरचना याबद्दल चर्चा करणे.	रेल्वे स्थानकावर, बस स्थानकांवर मिळणाऱ्या सूचना प्रवासासंबंधी माहिती देतात, तर सार्वजनिक ठिकाणाच्या सूचना निर्देश देतात हा फरक लक्षात येतो.	नव्या माहितीचा आनंद होतो.	व्यवहारात आढळणाऱ्या अन्य सूचना गोळा करून त्यांचे आशय व हेतू याबद्दल चर्चा करतात.	तोंडी चाचणी (चर्चा)
स्थलवर्णन	सहलीला आलेले अनुभव लिहिण्यास प्रवृत्त करणे.	सहलीतील अनुभव आपल्या शब्दांत लिहिणे.	-	-	स्थलवर्णन लिहितात.	लेखी चाचणी

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
भाषण	भाषणांचे छोटे नमुने ऐकविणे. त्यांचे विषय, मुद्दे आणि मांडणी याबद्दल चर्चा घडवून आणणे.	भाषणे लक्षपूर्वक ऐकणे. दिलेल्या मुद्द्यांना धरून आपली मते मांडणे. इतरांच्या मुद्द्यांवर विचार करणे.	भाषणांच्या विविध अंगांची माहिती होते.	चर्चेचा आनंद घेतात.	दिलेल्या विषयावर मुद्देसूद भाषण करतात.	तोंडी चाचणी
समजपूर्वक, गतिपूर्ण मूकवाचन	एका मिनिटाला ६० शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव देणे.	गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.	अर्थ समजून मूकवाचन करण्याचे महत्त्व कळते.	मिळालेल्या यशाचा आनंद होतो.	गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.	निरीक्षण व नोंद
साहित्य	विद्यार्थ्यांना साहित्याच्या स्रोतांची माहिती देणे.	वार्ता, शाळेत आणि सार्वजनिक ग्रंथालयांत जाऊन आपल्या आवडीचे साहित्य मिळवून वाचणे.	विविध साहित्य प्रकारांची माहिती होते.	वाचनाचा आनंद घेतात.	आवडलेल्या कथेतील घटना, पात्रे तसेच कवितेतील आशय, कविकल्पना यांची माहिती वर्गात सांगतात.	तोंडी चाचणी (भाषण)

अध्ययन क्षेत्र - भाषेच्या नियम व्यवस्थेचा परिचय

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोधात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
सर्वनाम	सर्वत्र नामांचाच उपयोग केलेला एक उतारा आणि त्यातील मजकुराचाच परंतु योग्य तेथे नामांऐवजी सर्वनामांचा उपयोग केलेला उतारा वाचावयास देणे व दोहोतला कोणता योग्य वाटतो व त्याचे कारण काय ते विचारणे.	दोन्ही उताऱ्यांची निरीक्षणे करून दुसरा उतारा योग्य वाटण्याच्या कारणांची चर्चा करणे. वाक्यातील सर्वनामाच्या कार्याबद्दल आपले मत सांगणे.	सर्वनामाच्या कार्याची माहिती होते.	—	सर्वत्र नामांचा उपयोग केलेल्या उताऱ्यात योग्य तेथे सर्वनामांची योजना करून उतारा परत लिहितात.	लेखी चाचणी (प्रश्नोत्तरे)
विशेषण	'मी कसा?', 'मी कसा?' हा खेळ खेळण्यासंबंधी सूचना देणे आणि प्रात्यक्षिक दाखविणे.	एका गटाने प्राण्यांची नामे सांगणे व दुसऱ्या गटाने त्यांचे वर्णन करणे. वर्णन करणारे शब्द फलकावर त्या त्या नामासमोर लिहिणे.	नामांच्या विशेषांचे वर्णन करणाऱ्या शब्दांची ओळख होते.	खेळाची गंमत अनुभवतात.	दिलेल्या नामांना अनुरूप विशेषणे लावून वाक्ये लिहितात.	लेखी चाचणी

भाषिक संबोधांची काही उदाहरणे	सुलभकांच्या (पालक, मित्र, शिक्षक) कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांच्या कृतींची काही उदाहरणे	विद्यार्थ्यांमधील संभाव्य बदलांची काही उदाहरणे			मूल्यमापनाच्या पद्धती, तंत्रे व साधने यांची काही उदाहरणे
			बोध्यात्मक	भावात्मक	कौशल्यात्मक	
शब्दसंग्रह	वाचन करताना अथवा भाषण ऐकताना आलेल्या नव्या शब्दांचे संदर्भाने कळलेले अर्थ लिहून ठेवण्यास सांगणे.	नवे शब्द अर्थासह लिहून 'आमचा शब्दसंग्रह' त समाविष्ट करण्यासाठी संबंधित वर्गमित्राकडे देणे.	शब्दाचा अर्थ संदर्भाने कळतो, हे लक्षात येते.	-	शब्दसंग्रह विकसित करण्याच्या उपक्रमात सहभागी होतात.	निरीक्षण व नोंद

परिशिष्ट 'अ'
उद्दिष्टांचा तुलनात्मक तक्ता

क्षमता क्षेत्र	इयत्ता ५वी	इयत्ता ६वी	इयत्ता ७वी	इयत्ता ८वी
१. श्रवण- भाषण	१. घरातील व परिसरातील अनुभव वर्गसमोर कथन करणे. २. चित्रमालिकेचे स्वतःच्या शब्दांत वर्णन करणे.	१. गाणी, कविता समूहात तालासुरात म्हणणे. २. सलग सूचना ऐकून त्यानुसार कृती करणे. ३. स्वतःच्या शब्दांत वर्णन करणे. ४. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना आणि विचार तोंडी स्वरूपात प्रकट करणे.	१. आवडलेली कथा, विनोद कविता यासंबंधी गटात गप्पा मारणे. २. सलग सूचना ऐकून स्वतःच्या शब्दांत वर्णन करणे. त्यानुसार कृती करणे. ३. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना आणि विचार तोंडी स्वरूपात प्रकट करणे.	१. आवडलेली कथा, कविता, विनोद साभिनय सादर करणे. २. परिचित विषयावर मुद्देसूद व सुसंगत भाषण करणे. ३. सार्वजनिक ठिकाणी दिलेल्या श्राव्य सूचना समजणे. ४. गाणी, कवितांमधील आशय आणि कवीने केलेल्या कल्पना सांगणे.
२. वाचन	१. आवडलेल्या कथांचे व कवितांचे प्रकट वाचन करणे. २. पाठ्यपुस्तक आणि इतर वाचनसाहित्य आनंदाने वाचणे.	१. आवडलेल्या कथा, कविता मित्रांना वाचून दाखविणे. २. एका मिनिटाला सुमारे ४० शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचनाचा सराव करणे.	१. कवितांचे वर्गात उचित आरोह- अवरोहासह प्रकट वाचन करणे. २. एका मिनिटाला सुमारे ५० शब्द या गतीने मूक वाचन करण्याचा सराव करणे.	१. अचूक, स्पष्ट शब्दोच्चार तसेच विरामचिन्हे लक्षात घेऊन प्रकट वाचन करणे. २. सार्वजनिक ठिकाणी दिलेल्या लिखित सूचना वाचणे व त्यातील संदेश समजणे. ३. पाठ्य व पुरवणी वाचन साहित्यातील कथांमधील आणि नाटकांतील घटनांचा क्रम व त्यामागील कारणे सांगणे. ४. एका मिनिटाला सुमारे ६० शब्द या गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करण्याचा सराव करणे.

क्षमता क्षेत्र	इयत्ता ५वी	इयत्ता ६वी	इयत्ता ७वी	इयत्ता ८वी
३. लेखन	१. परिचित शब्दांचे आणि वाक्यांचे अनुलेखन करणे.	१. अचूक अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे.	१. अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे. २. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना व विचार ३ ते ४ वाक्यात विरामचिन्हांसह अचूक लिहिणे.	१. परिचित मजकुराचे अनुलेखन आणि श्रुतलेखन करणे. २. स्वतःच्या अनुभवाचे पाच-सहा वाक्यांत लेखी वर्णन करणे.
४. नियम आकलन	-	-	१. वाक्यातील नामे लिहिणे आणि क्रियापदे ओळखणे.	१. वाक्यातील सर्वनामे व विशेषणे ओळखणे.
५. शब्द संग्रहण	१. वर्षअखेरीला सुमारे ८०० श्रवणशब्द संपत्ती, सुमारे ३५० भाषणशब्दसंपत्ती आणि सुमारे ९० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.	१. वर्षअखेरीला सुमारे ९०० श्रवणशब्दसंपत्ती, ४०० भाषणशब्दसंपत्ती आणि १०० वाचनशब्द संपत्ती विकसित करणे.	१. वर्षअखेरीला सुमारे १००० श्रवणशब्दसंपत्ती, ४५० भाषणशब्दसंपत्ती आणि ११० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.	१. वर्षअखेरीला सुमारे ११०० श्रवणशब्दसंपत्ती, ५०० भाषणशब्दसंपत्ती आणि १२० वाचनशब्दसंपत्ती विकसित करणे.
६. संवेदन-शीलता	१. वर्गमित्रांचे रीतिरिवाज, अनुभव, भावभावना समजून घेणे.	१. कथा, कवितांमधील व्यक्तिरेखांच्या भावभावना समजणे.	१. साहित्यातील वर्णन केलेल्या समस्या समजणे.	१. सामाजिक समस्यांबद्दल अन्य व्यक्तींशी चर्चा करणे.
७. साहित्य आस्वाद	१. शब्दकोडी आणि विनोद वाचणे आणि आपल्या मित्रांना सांगणे. २. पाठ्यपुस्तक आणि इतर वाचनसाहित्य आनंदाने वाचणे.	१. कथांचे, कवितांचे वाचन आनंदाने करणे.	१. कथा, कवितांचे वाचन आनंद घेत करणे.	—
८. स्वअभि-व्यक्ती	१. आवडलेल्या कथा, कविता यांचे सादरीकरण करणे.	१. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना व विचारांचे तोंडी प्रकटीकरण करणे.	१. स्वतःचे अनुभव, कल्पना, भावना व विचारांचे लेखी प्रकटीकरण करणे.	—

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषा भाग - २ : इयत्ता ५ वी ते ८ वी : मराठी (संयुक्त) : ११९

परिशिष्ट 'ब'
दृष्टिक्षेपात संबोधांची मांडणी

(सूचना : तेच संबोध पुढील टप्प्यात असतील तर → या खुणेने दाखविले आहेत)

अध्ययन क्षेत्र भाषेचे अध्ययन	संबोध	इयत्ता पाचवी	इयत्ता सहावी	इयत्ता सातवी	इयत्ता आठवी
		संबोधांचे विस्तारित रूप अथवा प्रकार			
श्रवण, भाषण	कथन, वर्णन, विनोद	घरातील व परिसरातील अनुभव, चित्रमालिकेतील आशय.	योग्य उच्चार, आरोह-अवरोह व भाव.	→	गाणी व कवितांतील आशय →
	गाणी, कविता सूचना	योग्य गती, हावभावासहित	ताल, लय, सूरतून आनंद अध्ययनपूरक सूचना व कृती साहचर्य.	→	श्राव्य व लिखित सूचनांतील आशय, हेतू व शब्दरचना श्रवण शब्दसंपत्ती भाषण शब्दसंपत्ती
	शब्दसंपत्ती	-	श्रवण शब्दसंपत्ती भाषण शब्दसंपत्ती	श्रवणशब्दसंपत्ती भाषणशब्दसंपत्ती	
वाचन लेखन	शब्दकोडी	चित्र-शब्दकोडी	शब्दकोडी	-	-
	विनोद	ऐकलेले वा वाचलेले.	-	-	-
	प्रकटवाचन	पाठ्यपुस्तक, पाठ्येत्तर साहित्याचे योग्य व विरामचिन्हांसहित.	→	समान अक्षरांच्या अथवा शब्दांची आवृत्ती.	अचूक, स्पष्ट शब्दोच्चार, विरामचिन्हे सहित.
	मूकवाचन	कथा, कविता इ. साहित्य आकलनासहित व योग्य गतीत.	एका मिनिटाला सुमारे ४० शब्द या गतीने.	एका मिनिटाला सुमारे ५० शब्द या गतीने.	एका मिनिटाला सुमारे ६० शब्द या गतीने.

अध्ययन क्षेत्र भाषेचे अध्ययन	इयत्ता पाचवी	इयत्ता सहावी	इयत्ता सातवी	इयत्ता आठवी
अनुलेखन	परिचित शब्दांचे व वाक्यांचे.	अचूक	अचूक व विराम चिन्हांसह.	→
श्रुतलेखन	-	अचूक	अचूक व विराम चिन्हांसह.	परिचित मजकुराचे.
शब्दसंपत्ती	-	सुमारे १५०	सुमारे ३००	सुमारे ४५०
भाषेच्या नियम	-	-	नाम, क्रियापद.	सर्वनाम, विशेषण.
व्यवस्थेचा परिचय	-	-	पूर्णविराम, स्वल्पविराम, प्रश्नचिन्ह.	पूर्णविराम, स्वल्पविराम, प्रश्नचिन्ह.

